

Kısa Raporlar

Sosyal İzolasyonun Getirdikleri

Prof. Dr. Lütfiye EROĞLU

Epidemiyolojik ve deneysel çalışmalar stres ve stres ile başa çıkma yöntemlerinin canlıda fizyolojik ve patolojik bir dizi olayı değiştirdiğini işaret etmektedir. Sosyal yaşam koşulları da, sırasında bir stres etkeni olarak algılanabilmektedir. Sosyal yaşam koşullarının getirdikleri/götürdükleri deneysel olarak fare, sıçan, köpek, maymun gibi hayvanların ana ya da akranlarından ayrılmaları ile incelenmektedir.

Deney hayvanı erişkin döneminden sonra akranlarından ayrılmakta ve tek tek izole kafeslerde tutulmaktadır. İzolasyon zamanına ve süresine göre hayvanlarda bazı değişiklikler oluşmaktadır. İki aylıkken (erişkin) izole olan sıçanlarda saldırganlık belirtileri görülmekte⁽¹⁾, daha sonra akranları ile karşı karşıya kaldıklarında sosyal etkileşimleri ve diğerlerine ilgileri azalmaktadır⁽²⁾. Erişkin dönemlerde 7-9 gün izole edilen farelerde sosyal davranış bozuklukları gelişmektedir⁽³⁾.

Akranlarından ayrılan hamsterlerde de kilo artışı, çevreye ve karşı cinse ilgi kaybı görülmektedir. Bu olumsuz etkiler erkek hamsterlerde dişilere göre daha şiddetli biçimde ortaya çıkmaktadır⁽⁴⁾.

Sosyal izolasyonun çok çalışıldığı hayvan türlerinden biri de maymunlardır. Akranlarından ayrılan maymunlarda bir çeşit ruhsal depresyon gelişmektedir⁽²⁾.

Diğer yandan sosyal olarak izole edilmiş farelerde immün yanıtın azaldığı, tümör büyüme hızının ve mortalitenin arttığı da saptanmıştır^(5,6).

KAYNAKLAR

1. Psychopharmacology 83 : 1, 1984
2. Neuromethods 10 : 379, 1988
3. Pharmacol Biochem Behav 34 : 293, 1989
4. Pharmacol Ther 45 : 425, 1990
5. Brain Behav Immun 3 : 234, 1989
6. Arch Virol 109; 1, 1989

Dr. Josef Mengele'nin Ölümünün Adli Araştırması

Dr. Bülent SAVRAN*

Yakın zamanda Sao Paulo'da toplanan bir uluslararası adli bilim adamları grubunun tartıştığı sonuçlar saygın bir Amerikan adli patoloji dergisinde yayımlandı. 5 yıl önce Haziran 1985'de Brezilya'da yüzme kazası sonucu ölen bir adamın kimliği tayin edildi. Wolfgang Gerhard ismiyle gömülmüş olduğu halde, bu kişinin Dr. Josef Mengele olduğuna inanılıyordu. II. Dünya savaşının en büyük suçlusu, Auschwitz'in "ölüm meleği" olan Dr. Josef Mengele'nin kişisel olarak binlerce ölümden sorumlu olduğu bilinmektedir.

J. Mengele için yapılan araştırmanın hikayesi heyecan verici olduğu kadar ilginç ve çelişkilidir de. Mengele'nin 1945'e kadarki savaşın en acımasız şöhreti olduğu bilindiği halde, savaş sonrası Nazi kaçakları arasında en fazla aranan şahıs olmamıştır. Savaş sonrası galiplerin dikkati önce Nazi partisinin askeri ve sivil yönetici ve liderleri üzerine yönelmiş ve ancak 1946'nın sonlarında 25 Eylül 1946'da hekimler de suçlanmaya başlanmıştır.

Suçlanan 23 hekim arasında asıl sorumlu tutulan sanık Ulusal Sağlık Servisi'nin yöneticisi ve Adolf Hitler'in gözdesi Karl Brandt idi. Sağlık Servisi lider ve yöneticilerine karşı yürütülen soruşturma, asıl olarak savaş öncesi ve savaş sırasında ötenazi programları ile Silahlı Kuvvetler yararına deneysel olarak yapılan ölüm ve sakatlama programları üzerine odaklanmıştır. Diğer sanıklar arasında toplama kampları ve Nazi Partisi SS (Schulzstaffel)'lerin yönetiminden sorumlu birkaç hekim vardı. En göze batanların arasında SS'lerin hekim yöneticilerinden Heinrich Himmler ve şaşırtıcı gibi görünse de savaş sırasında Alman Kızılhaçının yöneticisi vardı. Brandt ve Gebhart, suçlarından ölüm cezası alan 7 hekim arasındaydılar.

Sağlık Servisi sanıkları genel olarak iki tip savunma yaptılar. İlki sadece daha üst otoritelerin emirleri altında hareket ettikleri, ikincisi ise savunma gücüne yardımcı olmak için planlanmış bilimsel

* Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Ana Bilim Dalı.

araştırmalardaki deneylerin haklı ve amaca uygun olduğuydu. Suçlanan deneylerin çoğu kişinin yüksek basınca, deniz suyuna, yangın bombasına ve sarılık, tifüs ve malarya gibi salgın hastalıklara maruz bırakılması gibi savaşla ilişkili aktivitelerdi. Birinci savunma mahkemesinde kabul edilmemiş ve bireysel olarak cezada hafifletici olabileceği düşünülmüştür. İkinci savunma, tüm tıpla ilgili vakaların yasal ve ahlaki yönden araştırılarak muhakeme edilmesi yolunu açtı. Sonuç olarak, soruşturmalariyle tanınan Nürnberg Yasası ortaya çıktı ve özellikle baskı ve tutukluluk altındaki insanlar için pratikte 10 ana prensip kabul edildi. İlk ve en önemli prensip bireysel özgürlüktür, deneysel konularda kişiyi bilgilendirme ve özgür iradesine başvurmadır.

Nürnberg'de oluşturulan kural, savaş sonrası yıllarda dünya çapında tüm klinik araştırmalarda yasal ve ahlaki temel standart olmuştur. Nürnberg'deki sanıklardan hiçbiri bu kurallara uymamıştır.

Josef Mengele adından savaş suçluları duruşmalarında fazla bahsedilmemiştir. Bunun 2 nedeni vardır. İlki, kendisinin Nazi Partisi veya hükümet üyelerinden biri gibi yüksek düzeyde bir lider olmaması, ikincisi ise yaptığı deneysel çalışmalarda kendi imzasının olmaması, ulusal stratejiyle ilişkili bulunmamasıydı. Savaş sonrası soruşturmalarda daha majör sanıklara bile kolayca kanıt bulunamazken Mengele duruşmasında ilk aylarda kanıt yönünden büyük güçlükler ortaya çıkmıştır. Buna rağmen Mengele'nin suçları gerek sayısal gerekse iğrençlik yönünden hiç de az değildi. Toplama kamplarındaki tıbbi vahşet açısından resmi ve resmi olmayan kayıtlara bakıldığında, 23 sanıktan hiçbirinin suçunun Mengele'ninkiler kadar kötü olmadığı görülür. Onun Auschwitz'deki çalışmalarının tartışmasız ifadesi ahlaki çöküntü ve iğrenç işkence ve ölümlerdir. Mengele, yaşayanlar tarafından en çok, toplama kampına ulaşanların demiryolu yanında oluşturdukları sıra önünde bir SS yüzbaşı olarak deneyleri için kurban seçerkenki kurumlu, caka satan yürüyüşüyle hatırlanmaktadır. Ölümler için hemen gaz odasına göndermeyi seçmeyip, daha yavaş şekilde, laboratuvarında kendi elleriyle öldürmeyi seçerdi. Birçok fırsatta Yahudi, Polonyalı, Macar ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinden tutuklanan kimse-lerden beğenmediklerini nakliye araçlarının yanında tabancasıyla vurarak öldürmüştür. Özellikle deneysel çalışmaları cüceler ve ikizler üzerineydi. Bu insanlar onun duygusuz ellerinde anlamsız deneylerde sadece detayların kaydedilmesi için korkunç şekillerde öldüler. Onun laboratuvarı insanlığa karşı çeşitli suçlara sonuna kadar açıktı. Kurbanlardan ölmeden önce alınan insan doku ve organları duvarlarda asılıydı. Laboratuvarın bir duvarı sadece kurbanlardan alınan gözlerle doluydu. Simon Weisenthal anılarında Mengele için "mavi göz biriktiren adam" demiştir.

Mengele Auschwitz'den kaçışını biraz da Al-

manyalı'nın bölünmesi sırasındaki kaosa borçludur. 1946 veya 1950'de Güney Amerika'ya geçtiği ve 1950'lerin ortalarına kadar takma bir isimle Arjantin'de yaşadığı bilinmektedir. Bir aralık Batı Almanya ve İsrail'e gitmiş, sonra İsviçre'deki tek oğlu Rolf'u ziyaret etmiş ve tekrar Arjantin'e dönerek Batı Almanya'daki ailevi işleri düzenli olarak idare etmiştir. Adolf Eichmann'ın Buenos Aires'in bir caddeğinde İsraililer tarafından yakalanmasıyla, İsrail'deki bazı güçlerin Eichmann ve kendisini Arjantin'de aradıklarını öğrendi. Daha popüler olan Eichmann'ın mahkemesinde savaş sırasındaki vahşetlerinin ortaya konulmasıyla daha dikkatli olması gerektiğini gördü. 1960'ların sonuna kadar Güney Amerika'da av hedefi oldu. Arjantin'den Paraguay'a, sonra Brezilya'ya, sonunda 1961 yılı biterken Sao Paulo'da yerleşinceye kadar dolaştı. Değişik zamanlarda Pezer Hochbichlet ve Wolfgang Gerhard isimleri altında yaşadı ve Bertioga sahillerinde Sao Paulo'nun 40 mil kuzeyinde çöllük alanda 7 şubat 1979'da suda boğulmak suretiyle öldü.

Ölümü hakkında kesin raporlar daha sonraki yıllarda Almanya, Paraguay ve diğer bazı ülkelerde yayımlandı. Alman polislerinin ağır ve bıkmayan araştırmaları ve Mengele'nin yakalanmasına yardımcı olacak şahsa 3 milyon dolar ödül vaatmeleri sonucu yaklaşılmayı sağladı. Mayıs 1985'de Mengele'nin memleketi olan Gunzberg'de polisin Mengele ailesinden bir işadamını sorguya çekmesiyle Sao Paulo'da Mengele'ye benzer birinin yaşadığına dair belgeler ortaya çıkarıldı.

Alman polisi acil olarak Sao Paulo yöneticilerinden Mengele olduğu söylenen ailenin araştırılmasını istedi. Sorguya çekilen aile üyeleri Gerhard olarak bilinen kişinin gerçekten Mengele olduğunu itiraf ettiler. Bu arada polis Mengele'nin oğlu Rolf'un kendi adıyla iki sefer Almanya'dan babasını ziyarete geldiğini ortaya çıkardı. Son ziyaret 1979'daki boğulmadan sadece birkaç gün önceydi. Almanya'da yaşayan oğlu ile temasa geçilerek, babasının Brezilya'da 20 yıl kadar saklandığı öğrenildi.

Brezilya polisi aniden Gerhard'ın kötü şöhretli Josef Mengele olduğunu ispatlayan bulguları açıkladı ve bu haberler Haziran 1985'de dünya basınında yer aldı. Özellikle İsrail'den birçok grubun raporun doğruluğundan şüphe etmesiyle oluşan uluslararası baskı sonucu Brezilya polisi mezarın açılarak, kimlik tesbiti yapılmasını kabul etti. Feth-i kabir sırasında yerel ve uluslararası basında yer alan haber fotoğraflarda mezar etrafında görülen büyük kalabalıklar ve bir resmi tıp görevlisinin elinde tuttuğu omurgadan ayrılmış kafatası resmi dünya kamuoyunda sarsıcı oldu.

Sao Paulo hükümetinde Adli Tıp Enstitüsü direktörü ve Brezilya'da oldukça seçkin bir araştırmacı olan Dr. Rubens Brasil Maluf yönetiminde yapılan adli tıp araştırmasında olayın doğruluğu kesinleşti. Değişik bilim dallarından Brezilyalı uzmanlardan

kurulu grubun yaptığı araştırmaya Almanya ile ABD'den Adli Tıp uzman grupları gözlemci ve danışman olarak katıldılar. Araştırma raporunu yazan Wilnius Roberta G. Teixeira, Brezilyalı grubun üyesi ve yabancı gözlemci grupların koordinatörüydü.

Rapor 21 Haziran 1985'de Sao Paulo'da yayınlandı. Yabancı gözlemciler tarafından desteklenen Brezilyalı bilimadamları grubunun görüşüne göre iskelet kalıntıları "makul tıbbi kesinlik içinde" Josef Mengele'ye aitti. Karar Anglo-Amerikan, Brezilya ve Alman hukuk kurallarına göre geçerli ortak bir anlatımla yazıya döküldü.

"Adli antropolojik rapor taslağı" adı altında Amerikan dergilerinde yayınlanan makalede el yazısı bulguları ve fotoğraf uzmanlarının ve ölümün "fizyolojik otopsisini idare eden çalışma grubunun adli antropolojik çalışmaları özetlendi.

El yazısı uzmanları "Gerhard"ın yaşadığı evde bulunan notları, mektup ve dokümanları inceleyip, Mengele tarafından yazılan materyalle karşılaştırdılar. Amerikalı gözlemcilerle beraber uzmanlar, örneklerin kesin olarak Mengele tarafından yazıldığı sonucuna vardılar. Alman fotoğraf uzmanları Mengele'nin önceki fotoğraflarıyla Gerhard'ın Brezilya'da çalışırken çekilen fotoğraflarını karşılaştırıp 24 ana benzer nokta konusunda görüş birliğine vardılar. Antropolojik muayenede alışımlı cins, yaş, ırk belirleme işlemlerini takiben, iskelet kalıntıları temizlenerek anatomik rekonstrüksiyon yapılmış ve radyografisi alınmıştır. Pelvis, kafatası, femur ve humeruslar ve sternumun incelenmesiyle cinsiyet belirlenmiştir. Yaş, pubik eklem yüzeyi inceleme- siyle "50 üzeri" olarak belirlenmişti. Mengele'in doğum tarihi 1911 olduğundan 1979 da daha yaşlı olduğu biliniyordu. Daha ileri, diş kalıntıları muayenesiyle muhtemel yaş aralığı 65-70 arası olarak tespit edildi. Misafir uzmanlardan Dr. Ellis R. Kerley, femur ve tibianın cross-section ile mikroskopik araştırılmasında yaşı 69±5 yıl olarak tespit etti. Posterior cranial kemiklerin incelenmesi, femur ve tibia muayenesi ve saç kalıntılarının değerlendirilmesiyle ırk konusunda kafkas tipi olduğuna karar verildi. Boy ise Mengele'nin bilinen boyuna uyan aralıkta, yaklaşık 1.7 m. ± 2.99 cm. olarak tespit edildi.

Kalıntıların daha kesin tanımlanması için SS kayıtlarında geçen diş şeması ve Mengele'yi 1 aydan fazla yatağa bağlayan sağ kalça kemiği kırığı oluşan motorsiklet kazası hikayesi hedef alındı. Özellikle üst orta kesici dişler arasındaki açıklık önemliydi. bu diş bulunmadı, fakat söz konusu boşluk Mengele'nin diş şemasında ve Gerhard'ın birçok fotoğrafında kolayca görüldü. Eski kalça kırığı bulguları, omurga üzerindeki geç artritlik değişiklikler ve el kemiklerinde eski kırık bulguları tespit edildi.

İki uzman Dr. Richard Helmer ve Dr. Wilnius R.G.Teixeira fotoğraf metodu kullanarak, Mengele'ninkafatasının önden ve profilden hayali olarak

ikna edici şekilde bir benzerini oluşturdular. Teixeira, Mengele'nin fotoğrafik-anatomik rekonstrüksiyonunda en fazla sözü edilen anatomik bulguları şöyle özetlemiştir.

1. Profilden görünüşde buccal rima (yanak boşluğu) nın bulunduğu yer ve pupillerin orbital kavitenin tam ortasında bulunması,

2. Önden görünüşde Gerhard'ın takma dişlerinde üst çene kavsinin diastemanın (iki diş arası açıklık) bulunduğu yere tam olarak uyması ve çok önemli olarak fotoğraftaki her iki pupilin orbital kavitenin milimetrik olarak tam ortasına oturması. (Bu görünüm 9 profilden ve 7 önden seri olarak 16 çehrede gösterildi). Teixeira, parmak izi olmasada (ki her zaman işe yaramamaktadır) fotoğrafik çizimler ve facial rekonstrüksiyon ve süperimpozisyonun kişisel tanımlama için hemen hemen kesin bir bulgu olduğunu söylemiş ve kalıntıların Josef Mengele'ye ait olduğu sonucuna varmıştır.

40 yıl sonra Josef Mengele'nin tanımlanması ve 1979'da Brezilyada ölümünün ispatı, adli bilimlerin artık rüştünü ispatladığını göstermiştir. Bu şekilde uluslararası ve bilimadamları arası benzeri olmayan bu çalışmalar Avrupa'da 40 yıl önce toplama kamplarında insanlığa karşı işlenen korkunç suçların hikayesinin dünya çapında kapağının kapatılmasını sağlamıştır.

Nükleer Tıpta Standardizasyon

Dr. Rifat YÜCEL*

Ulusal Nükleer Tıp Kongresi 6-11 Ekim 1991 tarihleri arasında Kemer-Club Salima'da yapıldı. Kongreye Wisconsin Üniv. Tıp Fakültesi Nükleer tıp Bilim Dalı'ndan katılım, kongreye uluslararası bir boyut kazandırdı. Çeşitli organ hastalıklarında görüntüleme yöntemleri ve tümör belirteçleri (marker) üzerinde ilgi çekici bildiri ve konferanslar kongredeki bilimsel ortamın ana eksenini oluşturuyordu.

Kongre sırasında yapılan bir panelde ülkemizde Nükleer Tıp'da standardizasyon ve Kalite Kontrolü sorunu ana hatlarıyla tartışıldı. Tıbbın tüm dallarında olduğu gibi Nükleer Tıp'da da uygulama ve eğitimde bir standardizasyonun olmadığı tüm konuşmacıların üzerinde birleştiği ortak nokta oldu. Bir konuşmacı ülkemizdeki çoğu fakülte ve kurumda standardizasyon kelimesinden sadece tek tip tetkik ve inceleme formunun anlaşılıyor olmasının üzücü ve düşündürücü olduğunu belirterek standardizasyon

* Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Fizyoloji Ana Bilim Dalı